

RIKSADVOKATEN

Justis- og beredskapsdepartementet
Sivilavdelingen
v/avdelingsdirektør Ellen-Sofie Terland

STRENGT FORTROLIG

iht. beskyttelsesinstruksen, jf. offentleglova
§§ 2 fjerde ledd og 13 første ledd

Avgradert (sladdet versjon),
14.03.2024 EKY001

Ref:

Vår ref:

Dato:

07.03.2024

ADVOKATAKSJONEN – YTTERLIGERE MERKNADER OM MULIGE KONSEKVENSER MV.

Innledning

Det vises til riksadvokatens brev 4. d.m. vedrørende mulige konsekvenser av advokataksjonen. Videre vises det til departementets etterfølgende anmodning om en utdypende redegjørelse for utfordringer og risiko forbundet med aksjonen, samt om tallmateriale som kan belyse antall saker mv. som kan komme til å bli påvirket.

Generelt om mulige virkninger av aksjonen

Riksadvokaten fastholder de utgangspunkter som fremgår av vårt brev 4. d.m., herunder at det på dette stadiet vanskelig kan sies noe sikkert om konsekvensene av aksjonen. Samtidig er det – som det også uttales i brevet – grunn til å frykte at aksjonen kan føre til at forutsetningene for avverging og oppklaring av alvorlig kriminalitet kan bli påvirket på en uheldig måte. Denne generelle bekymring kan utdypes slik:

Skjulte tvangsmidler blant annet i form av kommunikasjonskontroll, hemmelig ransaking, romavlytting og dataavlesing benyttes kun i de mest alvorlige straffesakene. Dette følger allerede av strafferammekravene i de ulike tvangsmiddelbestemmelsene, men illustreres også av tilgjengelig informasjon om i hvilke sakstyper skjulte tvangsmidler i praksis blir benyttet. I 2022 gjaldt ca. 44 prosent av kommunikasjonskontrollsakene grov narkotikakriminalitet, mens resterende 56 prosent dreide seg om annen alvorlig kriminalitet, herunder saker om drap/drapsforsøk, angrep på de høyeste statsorganer, voldtekt, seksuelle overgrep mot barn, fremkallelse av fare for allmennheten, menneskehandel mv., jf. side 12 i årsrapport for 2022 fra Kontrollutvalget for kommunikasjonskontroll (www.kk-utvalget.no/publikasjoner).

Adgangen til å benytte skjulte tvangsmidler er gjennomgående betinget av at det på forhånd kan antas å ha stor betydning for oppklaring eller avverging. Det er således et vilkår for bruk

av kommunikasjonskontroll at «det må antas at slik avlytting eller kontroll vil være av vesentlig betydning for å oppklare saken, og at oppklaring ellers i vesentlig grad vil bli vanskeliggjort», jf. straffeprosessloven § 216 c første ledd. Tilsvarende vilkår gjelder blant annet for hemmelig ransaking, romavlytting og dataavlesing, jf. §§ 200 a annet ledd, 216 m tredje ledd og 216 o tredje ledd, og for bruk av tilsvarende tvangsmidler i avvergende øyemed, jf. § 222 d tredje ledd.

Også i praksis har bruken av skjulte tvangsmidler stor betydning for resultatoppnåelse, jf. blant annet ovennevnte rapport fra Kontrollutvalget for kommunikasjonskontroll, side 12:

«Bruk av kommunikasjonskontroll har i ca. 81 % av sakene hatt betydning for resultatet av etterforskningen. Avlytting og annen kommunikasjonskontroll har gitt informasjon som har vært avgjørende for, eller medvirket til, gjennombrudd i etterforskningen, vært av bevismessig betydning eller av betydning for det videre etterforskningsarbeidet. Metodebruken har videre bidratt til identifisering, lokalisering og pågripelse av mistenkte personer i flere saker.»

I tillegg til reglene om bevisinnhenting, er adgangen til utsatt eller unnlatt underretning sentral for å hindre bevisforspillelse eller avsløring av politiets etterforskningsmetoder. For utsatt underretning, er det gjennomgående et vilkår at «underretning vil være til vesentlig skade for etterforskningen i saken eller en annen verserende sak om en lovovertrødelse hvor det kan besluttes utsatt underretning, eller hensynet til politiets etterforskningsmetoder eller omstendighetene for øvrig gjør det strengt nødvendig», jf. blant annet §§ 208 a første ledd første punktum, 210 b første ledd første punktum og 210 c første ledd første punktum og § 216 j første ledd annet punktum. Dersom saken henlegges kan retten dessuten på tilsvarende vilkår bestemme at underretning kan unnlates helt. Uten slik kjennelse, eller når tidsfristen for utsatt underretning er utløpt og ikke forlenget, skal mistenkte som regel underrettes.

Det følger av det som er sagt at i den utstrekning advokataksjonen stenger for at retten kan gi tillatelse til skjult tvangsmiddelbruk, herunder utsatt/unnlatt underretning, vil politiet og påtalemyndigheten i realiteten fratas muligheten til å benytte metoder som er av vesentlig betydning både for avverging og oppklaring av alvorlig kriminalitet og for å hindre bevisforspillelse og avsløring av etterforskningsmetoder.

Hvorvidt advokataksjonen vil føre til at domstolene ikke kan behandle saker om skjulte tvangsmidler kommer an på flere forhold. Om de straffeprosessuelle implikasjonene av at oppnevning av offentlig advokat etter § 100 a ikke kan skje, vises det i utgangspunktet til vårt brev 4. d.m. Som det fremgår der antar riksadvokaten at rettens muligheter til å behandle slike saker uten offentlig advokat, er svært begrenset, og det samme gjelder adgangen til bruk av påtalemyndighetens hastekompetanse, så lenge det ikke er utsikter til domstolskontroll. Og selv om vernetingsreglene i seg selv er relativt fleksible, vil det formentlig være lite konstruktivt å søke å benytte disse reglene til å omgå virkningene av aksjonen. Dette er også bakgrunnen for presiseringen om at denne muligheten ikke bør benyttes ukritisk.

Innenfor sitt virkeområde medfører aksjonen således i utgangspunktet full stans i bruken av skjulte tvangsmidler, og i pågående saker er det også risiko for bevisforspillelse mv. som følge av reglene om underretningsplikt.

Det tilføyes at nødrett kan utgjøre et selvstendig rettsgrunnlag, antagelig både for rettslig behandling uten offentlig advokat og som direkte grunnlag for bruk av visse tvangsmidler uten rettens medvirkning. Vilklårene for nødrett er imidlertid svært strenge og kan først og fremst tenkes å få betydning i saker om avverging. Nødrett vil derfor i liten grad avhjelpe de ulemper aksjonen vil kunne medføre.

Særlig om dispensasjonsordningen

Advokatforeningen har fastsatt retningslinjer for behandling av dispensasjonssøknader i forbindelse med aksjonen. Retningslinjene forutsetter at anmodninger om dispensasjon skal behandles av særskilt utpekte personer, jf. retningslinjene punkt 1. Videre heter det at «[s]øknaden må sannsynliggjøre at vilklårene for dispensasjon jf. punkt 3 er oppfylt» og i punkt 3, heter det:

«Det kan gis dispensasjon dersom det foreligger særlige omstendigheter ved saken som innebærer at den ikke bør utsettes.

I saker hvor det er relevant, er det særlig hensynet til rikets sikkerhet som skal tillegges vekt. Det kan ellers blant annet legges vekt på om en utsettelse vil føre til så stor skade for tjenestenes/politiets forebygging eller etterforskning at det vil være utilrådelig å utsette saken, samt hvorvidt det foreligger alvorlig fare for liv og helse.»

Etter riksadvokatens foreløpige vurdering er det tvilsomt om straffeprosessloven åpner for at informasjon om sakene kan deles med dispensasjonsutvalget, slik retningslinjene synes å forutsette. Opplysninger om skjulte metoder er underlagt streng taushetsplikt, jf. blant annet straffeprosessloven § 216 i, og det fremstår usikkert hvorvidt det foreligger hjemmel for å dele saksinformasjon med utvalget.

Foreleggelse for dispensasjonsutvalget reiser dessuten spørsmål om forholdet til straffeprosessloven § 100 a fjerde ledd, som fastsetter at retten kan beslutte at offentlig advokat ikke kan opptre som forsvarer i saken, hvilket også regelmessig gjøres. En tilsvarende mekanisme for å hindre rolle-/interessekonflikt finnes ikke i relasjon til medlemmene i dispensasjonsutvalget. Det vises i denne forbindelse også til merknaden fra Vest politidistrikt, jf. nedenfor.

Inntil disse spørsmålene er nærmere avklart, må det tas høyde for at dispensasjon ikke er et reelt alternativ.

Særlig om situasjonen i Vest og Sør-Vest politidistrikt

Riksadvokaten har forelagt spørsmålet om mulige konsekvenser av aksjonen for politidistriktene Vest og Sør-Vest.

[Redacted text block]

Vest politidistrikt savner også en nærmere presisering av aksjonens rammer, herunder om virkeområdet skal forstås slik at alle saker fra de utpekte distriktene er omfattet eller om

aksjonen kun gjelder offentlige advokater for tingrettene i de aktuelle distriktene. Dette kan ha betydning for muligheten til å benytte den fleksibilitet som i utgangspunktet følger av vernetingsreglene.

For øvrig tar Vest politidistrikt opp de samme problemstillingene som er nevnt over vedrørende dispensasjonsordningen og fremhever i den forbindelse at «[d]ispensasjonsutvalgene består av advokater som til enhver tid har oppdrag i straffesaker og kan tenkes også ha forsvareropdrag i saker/mot personer som er under skjult etterforskning».

Tallmateriale mv.

Det totale antallet saker per år om kommunikasjonskontroll, romavlytting og dataavlesing, og i hvilke typer saker disse tvangsmidlene er benyttet, fremgår av riksadvokatens årsrapporter, som tidligere er oversendt departementet, jf. kommunikasjonskontrollforskriften § 10 annet ledd. Rapporten for 2022, datert 26. mai 2023, følger vedlagt for enkel referanse. Rapporten inneholder også informasjon om resultater av metodebruken.

For 2023 er det foreløpig ikke utarbeidet årsrapport, men det foreligger rapporter for første til tredje kvartal, der tallene fordeler seg slik:

■	[REDACTED]
	[REDACTED]
	[REDACTED]
■	[REDACTED]
	[REDACTED]
	[REDACTED]
■	[REDACTED]
	[REDACTED]
	[REDACTED]

Det presiseres at hver sak kan gjelde flere personer og at antall avlyttede anlegg ikke nødvendigvis sier noe om hvor mange personer som er avlyttet, samt at eventuell forlengelse ikke regnes som en ny sak. Kommunikasjonskontroll basert på nødrett er ikke tatt med, ettersom disse ikke berøres av aksjonen.

Jørn Sigurd Maurud

Esben Kyhring
førstestatsadvokat